

Utlåtande 2008:99 RI+III (Dnr 125-1163/2007)

Användande av marknadskrafterna för en bättre miljö i stadens upphandling och valfrihetssystem

Motion av Per Ankersjö (c) (2007:11)

Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta följande
Motion (2007:11) av Per Ankersjö (c) anses besvarad med vad som anförs i detta utlåtande.

Föredragande borgarråden Sten Nordin och Ulla Hamilton anför följande.

Ärendet

Motion (2007:11) till kommunfullmäktige av Per Ankersjö (c) tar sin utgångspunkt i att vi behöver en större mångfald och fler företagare i Stockholm. Motionären framhåller att en rätt utförd konkurrensutsättning innebär både resurseffektivitet och bättre påverkansmöjligheter för medborgarna. Vidare anförs att det är viktigt att inte glömma stockholmarnas rätt att välja miljövänliga alternativ i samband med val av utförare i valfrihetssystem.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår motionären att kommunfullmäktige beslutar att den information som staden förmedlar till brukarna om utförare i valfrihetssystem alltid skall innehålla uppgifter om utförarnas miljöprofil och miljöarbete. Vidare föreslås att nämnderna får i uppdrag att på lämpligt sätt beakta medborgarnas möjligheter att själva kunna välja miljövänliga alternativ vid all upphandling i konkurrens och valfrihetssystem.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, miljö- och hälsoskyddsnämnden, trafik- och renhållningsnämnden, utbildningsnämnden samt stadsdelsnämnderna Enskede-Årsta-Vantör och Östermalm.

Stadsledningskontoret påpekar att inom enheten för valfrihet vid stadsledningskontorets förnyelseavdelning pågår i enlighet med kommunfullmäktiges uppdrag till kommunstyrelsen ett arbete med att ta fram kundvalsmodeller, inledningsvis för boenden inom äldreomsorgen och därefter avseende andra områden där kundvals och valfrihetssystem kan bli aktuella. Kontoret delar motionärens uppfattning att det är angeläget att stadens brukare får den information avseende utförarnas olika profiler som är erforderlig för brukarens möjlighet att göra ett val.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att det är viktigt att utövers miljöprofil och miljöarbete tydliggörs. Nämnden anser dock att det inte är en uppgift för staden att framtvunga sådan information utan att ansvaret ligger hos utövarna. Vid upphandling ställer nämnden de miljökrav som bedöms vara möjliga. Nämnden framhåller att miljöaspekter är viktiga i stadens upphandlingar men området är starkt lagreglerat vilket medför att nämnden inte har några möjligheter att föra in nya krav eller villkor rörande utövers miljöprofil eller miljöarbete.

Trafik- och renhållningsnämnden delar motionärens uppfattning att staden behöver en större mångfald och fler företagare. Nämnden konstaterar att den bedriver ett aktivt miljöarbete i samband med upphandlingar. Miljöledningssystem utvärderas och kontoret ställer ett antal miljökrav i samband med upphandling.

Utbildningsnämnden uppmuntrar skolornas miljöarbete som exempelvis grön flagg, källsortering, energieffektivisering och miljöskonsam städning. Nämnden ser därför positivt på motionärens förslag. Skolans huvuduppdrag är dock att förmedla kunskap, varför information om varje skolas pedagogiska profil och kvalitet bör ha högst prioritet i stadens brukarinformation.

Stadsdelsnämnden Enskede-Årsta-Vantör anser att en större mångfald och fler företagare behövs i staden. I arbetet med att utveckla valfriheten i staden är det viktigt att stockholmarna har möjlighet att välja miljövänliga alternativ och att information om de olika utövarnas miljöarbete är lättillgängligt.

Stadsdelsnämnden Östermalm delar motionärens synpunkter om att utveckla valfriheten och mångfalden beträffande företagandet i Stockholm. Miljödiplomering kan vara ett hjälpmedel för företag som vill arbeta systematiskt med sitt miljöarbete. Skolor och förskolor kan certifiera sig enligt Grön Flagg, vilket är särskilt anpassat för deras verksamhet.

Våra synpunkter

Stockholms stad ansvarar för att tillse att stockholmarna får mesta möjliga service för sina skattepengar. Upphandling i konkurrens och valfrihetssystem syftar till ökad valfrihet, kvalitetsutveckling och kostnadseffektivitet.

Ett av kommunfullmäktiges inriktningsmål i budget 2007 är att öka valfriheten för stadens medborgare och brukare utifrån deras preferenser. Utgångspunkten ska vara att det är de enskilda medborgarna som skall bestämma vilka vård- och omsorgsgivare de och deras familjer vill ha, vilken omsorgsform som bäst passar deras barn och vilken skola barnen ska gå i, oavsett om verksamheten drivs i offentlig eller privat regi. Vidare stadgas i budgeten att ökade valmöjligheter införs med prioritet inom äldreomsorgen, stöd och service till personer med funktionsnedsättning, förskolan, skolan, individ- och familjeomsorgen samt inom vuxenutbildningen. Kommunstyrelsen har mot bakgrund av ovanstående fått i uppdrag att utreda och föreslå system för valfrihet inom aktuella områden. Från 1 juli 2008 införs valfrihetssystem inom boendet för äldre och beslut om införande av valfrihetssystem inom omsorgen om funktionshindrade väntas innan sommaren 2008.

Staden ser positivt på att utövarna profilerar sig inom miljöområdet. Vi vill påpeka att redovisningen av miljöarbetet ofta ser annorlunda ut mellan företag som producerar tjänster jämfört med företag som producerar varor. Vi delar motionärens uppfattning att det är viktigt att utövarnas miljöprofil och miljöarbete tydliggörs mera. Vi anser däremot inte att det är en uppgift för staden att framtvunga sådan information utan att ansvaret ligger hos utövarna. Mot bakgrund av ett allt mer ökande engagemang bland människor i miljöfrågor borde det ligga i tjänsteföretagens intresse att redovisa sitt miljöarbete.

Vad gäller utövare inom stadens organisation har de att följa ambitionsnivån i miljöprogrammet. Vi anser att det är viktigt att stadens integritet värnas genom att lämna faktabaserad och neutral information om företag och förvaltningar ur ett utövarperspektiv.

Såsom motionären anför stadgas i stadens upphandlingspolicy att miljöhänsyn kan tas vid stadens upphandlingar inom olika områden. Miljökraven ska bl.a. syfta till att uppnå målen i stadens miljöprogram. Det är varje upphandlande enhet som bedömer och beslutar om vilka krav som skall ställas och hur de ska utformas i de upphandlingar som denna ansvarar för. Stadens handlingsutrymme sätts sålunda inom ramen av bestämmelserna i lagen om offentlig upphandling, rådgivning och information från nämnden för offentlig upphandling, stadens upphandlingspolicy och miljöprogrammet. I miljöprogrammet finns det t.ex. särskilt angivet följande mål för staden:

- 1.1 Staden arbetar systematiskt för att minska miljöbelastningen från egna och upphandlade transporter

2.2 Andelen ekologiska livsmedel som staden köper in utgör minst 15 procent

3.2 Upphandlad el i stadens egna verksamheter bör uppfylla kraven för miljömärkning

Slutligen kan konstateras att miljöaspekter är viktiga i stadens upphandlingar men området är starkt lagreglerat vilket medför att det därutöver saknas möjligheter att föra in nya krav eller villkor rörande utövers miljöprofil eller miljöarbete.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Motion (2007:11) av Per Ankersjö (c) om användande av marknadskrafterna för en bättre miljö i stadens upphandling och valfrihetssystem

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådens förslag.

Reservation anfördes av borgarråden *Carin Jämtin* och *Roger Mogert* (båda s) och *Ann-Margarethe Livh* (v) enligt följande.

Vi föreslår kommunstyrelsen föreslå kommunfullmäktige besluta följande.

1. Uppdra till stadsledningskontoret att ta fram riktlinjer för att säkerställa att miljö- och sociala krav ställs vid alla stadens upphandlingar
2. Bifalla motionärens förslag
3. Därutöver anföra följande

Det finns ett enkelt sätt att uppfylla det motionären efterfrågar. Det är att börja ställa miljökrav redan vid upphandlingen. Den moderatledda majoriteten har dock valt att inte göra det. Istället förväntar man sig att det enbart ska vara kundens val som avgör företagets miljövänlighet. Vi tror att det krävs avsevärt mycket mer. Både staden och kunden måste kunna förvänta sig en miljövänlighet också hos företagen. Miljökraven som ställs i upphandlingarna ska syfta till att uppnå kraven i stadens nuvarande miljöprogram. Om inte alla bidrar till att minska klimatförändringarnas negativa effekter som kommer dessa inte att minskas.

Stockholms stad är en stor upphandlare och därmed en viktig aktör på marknaden för att säkerställa en positiv samhällsutveckling. Förutom att handla miljövänligt ska också det offentliga handla vitt. Villkor som ger rätt att kontrollera de sociala villkoren och förbjuda svartarbete ska skrivas in i upphandlingsavtalet för stadens räkning. Ser man bara till det lägsta priset i upphandlingar så inser nog alla det finns en stor risk för social dumpning, det vill säga att anbudspriserna pressas genom att lönekostnaderna sänks. Det borde vara en självklarhet att staden i upphandlad verksamhet verkar för att

säkerställa en god arbetsmiljö och rimliga anställningsvillkor för personalen. Vi anser att detta bör ske enligt den, under förra mandatperioden, testade ”Vita jobb- modellen”.

Vi har naturligtvis ett ansvar för att se till att skattepengar används effektivt, men också för att se till att fattiga människor i andra länder inte exploateras och utnyttjas i vårt namn. Rättvisemärkt/Fairtrade är en etisk märkning som garanterar konsumenten att de mänskliga rättigheterna har varit i fokus under varans framtagning. Rättvisemärkt bidrar till att arbetare och odlare får skäligt betalt för det arbete de utför, att barnarbete motverkas, att organisationsrätten främjas, att diskriminering på grund av kön, tro eller hudfärg motverkas samt att ekologiskt odlande uppmuntras. Vi anser att krav på rättvisemärkning ska ställas.

Som ett led i stadens anti- diskrimineringsarbete är det också viktigt att tillämpa anti-diskriminerings-klausuler. Avsikten är att förmå leverantörer att vidta åtgärder för att förebygga och motverka diskriminering. Ett grundläggande krav ska vara att följa gällande diskrimineringslagstiftning. Vi anser att en anti- diskrimineringsklausul alltid ska finnas med när staden upphandlar.

Genom att ställa sociala krav och miljökrav vid stadens upphandlingar kan stadens upphandlingar bli ett kraftfullt redskap för att driva på mot ekologisk hållbarhet och en socialt rättvis utveckling.

Reservation anfördes av borgarrådet *Yvonne Ruwaida* (mp) enligt följande.

Jag föreslår kommunstyrelsen föreslå kommunfullmäktige besluta att

1. bifalla motionen
2. därutöver anföra:

Borgarrådet yttrande innebär ett avslag på motionen med hänvisning till att lagre- gleringen på upphandlingsområdet försvårar att upphandlade varor och tjänster inkluderar miljöinformation för brukarna. Det är fullt möjligt med nuvarande lagstiftning att säkerställa att miljöinformation kan ges i de situationer som motionären syftar på. Det finns ingen anledning till att stadens medborgare inte ska få relevant miljöinformation om de tjänster och varor som de brukar inom kommunal eller upphandlad verksamhet. Problemet är inte lagstiftningen, snarare att den borgerliga majoriteten politiskt mot- sätter sig att använda miljöinstrumentet i upphandlingar trots att detta visat sig vara en viktig väg både till teknikutveckling på miljöområdet och förbättring av verksamheter.

I alla verksamheter som staden finansierar ska det finnas lättillgänglig information om tjänsternas miljöpåverkan och utförarnas miljöarbete, så att brukarna kan väga in de faktorerna i sitt val av utförare.

Att brukarna i ett kundvalssystem får hjälp att välja miljövänligt betyder inte att staden kan avsäga sig sitt eget ansvar att ställa miljökrav på utförarna för att få delta i systemet.

Staden måste utnyttja sin makt som stor upphandlare och själv ställa relevanta mil- jö- och sociala krav i alla upphandlingar av varor och tjänster för att driva på arbetet mot ett hållbart samhälle.

Staden ska även underlätta för småföretagare att miljöanpassa sin verksamhet, bl.a. genom att fortsätta arbetet med Stockholms miljödiplom, som varit ett viktigt stöd för att utveckla de små- och mellanstora företagens systematiska miljöarbete. När staden

istället kraftigt skär ner sitt miljöarbete och sin egen miljökompetens finns det risk att det mest blir storföretag som har möjlighet att få tydliga bevis på sitt miljöarbete.

Staden ska även återuppta ett aktivt arbete med rättvisemärkta varor och tjänster samt Fairtrade City konceptet vilket framgångsrikt bedrevs genom konsumentnämnden under förra mandatperioden.

Vi vill även betona att antidiskrimineringsklausuler ska finnas i all upphandling. Bevakningen av antidiskrimineringsklausulens efterlevnad bland leverantörer och underleverantörer har tidigare varit bristfällig. Avtalstroheten gällande antidiskrimineringsklausulen måste bevakas. Antidiskrimineringsklausul ska även gälla underleverantörer, vilket inte är fallet med den antidiskrimineringsklausul som den borgerliga majoriteten har infört. Det är allvarligt att stockholmarna riskerar att underleverantörer diskriminerar med skattebetalarnas pengar.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår kommunfullmäktige besluta följande

Motion (2007:11) av Per Ankersjö (c) anses besvarad med vad som anförs i detta utlåtande.

Stockholm den 14 maj 2008

På kommunstyrelsens vägnar:
STEN NORDIN

Ulla Hamilton

Anette Otteborn

Reservation anfördes av *Tomas Rudin, Roger Mogert, Teres Lindberg* och *Malte Sigemalm* (alla s) och *Ann-Margarethe Livh* (v) med hänvisning till reservationen av (s) och (v) i borgarrådsberedningen.

Reservation anfördes av *Stefan Nilsson* (mp) med hänvisning till reservationen av (mp) i borgarrådsberedningen.

Ersättaryttrande gjordes av *Per Ankersjö* (c) enligt följande.

Om jag hade haft yrkanderätt skulle jag föreslagit kommunstyrelsen föreslå kommunfullmäktige besluta följande

1. Bifalla motionen
2. Därutöver anföra följande

Syftet med motionen är att visa att marknadskrafterna kan användas för att förbättra miljön. För att åstadkomma detta krävs information. En god information är en förut-

sättning för att få maximal konkurrens, som ju är bra till exempel när man vill uppnå lågt pris eller hög kvalitet. Eller som i detta fall när man vill ge stockholmarna största möjlighet att välja en skola, förskola, äldreboende eller annan verksamhet – som på olika sätt värnar miljön.

Det finns i dagsläget och med rådande lagstiftning svårigheter att hävda miljökrav vid upphandling. Just därför bör staden anstränga sig att göra mer där det är möjligt att göra mer. Detta skulle utöver en bättre miljö även leda till en bredare uppslutning bakom arbetet med valfrihetsfrågorna, vilket förstås är positivt.

Att som i motionens förslag använda stadens webbsida med de nya tjänster som utvecklas där exkluderar inte utövare och undantränger inte annan information på något sätt. Det är helt enkelt ett mervärde som staden, medborgarna, utövarna, valfriheten och miljön skulle tjäna på.

ÄRENDET

Motion (2007:11) till kommunfullmäktige av Per Ankersjö (c) tar sin utgångspunkt i att vi behöver en större mångfald och fler företagare i Stockholm. Motionären framhåller att en rätt utförd konkurrensutsättning innebär både resurs-effektivitet och bättre påverkansmöjligheter för medborgarna. Vidare anføres att det är viktigt att inte glömma stockholmarnas rätt att välja miljövänliga alternativ i samband med val av utförare i valfrihetssystem.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår motionären att kommunfullmäktige beslutar att den information som staden förmedlar till brukarna om utförare i valfrihetssystem alltid skall innehålla uppgifter om utförarnas miljöprofil och miljöarbete. Vidare föreslås att nämnderna får i uppdrag att på lämpligt sätt beakta medborgarnas möjligheter att själva kunna välja miljövänliga alternativ vid all upphandling i konkurrens och valfrihetssystem.

BEREDNING

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, miljö- och hälsoskyddsnämnden, trafik- och renhållningsnämnden, utbildningsnämnden samt stadsdelsnämnderna Enskede-Årsta-Vantör och Östermalm. Inom stadsledningskontoret har ärendet beretts av förnyelseavdelningens enhet för upphandling och konkurrens.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 29 maj 2007 har i huvudsak följande lydelse.

Allmänt

Stockholms stad ansvarar för att tillse att stockholmarna får mesta möjliga service för sina skattepengar. Upphandling i konkurrens och valfrihetssystem syftar till ökad valfrihet, kvalitetsutveckling och kostnadseffektivitet.

Såsom motionären anför stadgas i stadens upphandlingspolicy att miljöhänsyn kan tas vid stadens upphandlingar inom olika områden. Miljökraven ska syfta till att uppnå målen i stadens miljöprogram. Det är varje upphandlande enhet som bedömer och beslutar om vilka krav som skall ställas och hur de ska utformas i de upphandlingar som denna ansvarar för.

Ett av KFs inriktningsmål i budget 2007 är att öka valfriheten för stadens medborgare och brukare utifrån deras preferenser.

Utgångspunkten ska vara att det är de enskilda medborgarna som skall bestämma vilka vård- och omsorgsgivare de och deras familjer vill ha, vilken omsorgsform som bäst passar deras barn och vilken skola barnen ska gå i, oavsett om verksamheten drivs i offentlig eller privat regi. Vidare stadgas i budgeten att utökade valmöjligheter införs med prioritet inom äldreomsorgen, stöd och service till personer med funktionsned-

sättning, förskolan, skolan, individ- och familjeomsorgen samt inom vuxenutbildningen. Kommunstyrelsen har mot bakgrund av ovanstående fått i uppdrag att utreda och föreslå system för valfrihet inom aktuella områden.

Valfrihetssystem och information om utförare

Inledningsvis vill stadsledningskontoret förtydliga att val av utförare för brukare och medborgare endast är aktuella inom de områden som omfattas av valfrihetssystem och kundval. Vid konkurrensutsättning och upphandling av verksamheter, varor och tjänster som inte omfattas av valfrihetssystem, tecknas avtal med utförare och leverantörer utifrån de krav och kriterier som fastställts i förfrågningsunderlaget. Andra aspekter än de som framgår därav får ej beaktas vid val av leverantör/utförare.

I dagsläget finns olika kategorier av valfrihetssystem inom hemtjänsten, ledsagning och avlösning, förskola/skola samt personlig assistens. Information om utförare av hemtjänst samt ledsagning och avlösning samt kontaktuppgifter till dessa finns att tillgå via stadens hemsida. Vidare finns på stadens hemsida information om vilka tillgängliga skolor, förskolor, anordnare av vuxenutbildning och svenska för invandrare som finns att tillgå samt kontaktuppgifter till dessa. Staden tillhandahåller dock inte någon sammanhållen information särskilt med avseende på utförarnas miljöprofil och miljöarbete.

Inom Enheten för valfrihet vid stadsledningskontorets förnyelseavdelning pågår i enlighet med KFs uppdrag till kommunstyrelsen ett arbete med att ta fram kundvalsmodeller, inledningsvis för boenden inom äldreomsorgen och därefter avseende andra områden där kundvals och valfrihetssystem kan bli aktuella.

Ett av målen med att tillhandahålla valfrihetssystem och kundvalsmodeller är i enlighet med vad som efterfrågas av motionären, att öka brukarnas valfrihet genom att erbjuda ett större utbud av utförare med en mångfald profileringar. Strategier för information till brukarna är en viktig del i detta arbete.

Sammanfattningsvis delar stadsledningskontoret motionärens uppfattning att det är angeläget att stadens brukare får den information avseende utförarnas olika profiler som är erforderlig för brukarens möjlighet att göra ett val, oberoende av om dessa avser miljö eller någon annan inriktning. Hur informationen till brukarna kommer att utformas i det kommande valfrihetssystemet samt vilka uppgifter som kommer att meddelas brukarna i informationen har ännu inte fastställts. Stadsledningskontoret välkomnar synpunkter i detta avseende och kommer att beakta motionärens synpunkter i det fortsatta arbetet.

En aspekt som stadsledningskontoret anser vara central i detta avseende är att samtidigt som informationen ska innehålla nödvändiga upplysningar avseende utföraren och dennes verksamhet, skall den vara överskådlig för brukaren. Stadsledningskontoret ser dock att varje enskild utförare har möjlighet att exempelvis på sin hemsida eller på annat sätt närmare informera om och beskriva sin verksamhet, om så önskas. Vidare har respektive nämnd/förvaltning i uppgift att informera om valbara utförare inom det för brukaren aktuella området.

Miljö- och hälsoskydds nämnden

Miljö- och hälsoskydds nämnden beslutade vid sitt sammanträde den 12 juni 2007 föreslå kommunstyrelsen besluta att Per Ankersjös motion anses besvarad med vad som anförts i förvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av vice ordföranden Åsa Romson (mp) med hänvisning till sitt yrkande, *bilaga 1*.

Reservation anfördes av ledamöterna Eva Louise Erlandsson Slorach (s), Malte Sigemalm (s), Ulla Jöhnk (s), Godfrey Etyang (s) och tjänstgörande ersättaren Tina Kratz (v) med hänvisning till sitt yrkande, *bilaga 1*.

Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 15 maj 2007 har i huvudsak följande lydelse.

I motionen föreslås dels att information från staden om privata och kommunala utövare alltid ska innehålla information om miljöprofil och miljöarbete. Dels att samtliga nämnder får i uppdrag att på lämpligt sätt beakta medborgarnas möjligheter att själva kunna välja miljövänliga alternativ vid all upphandling i konkurrens och i valfrihetssystemen.

Miljöförvaltningen anser också att det är viktigt att utövers miljöprofil och miljöarbete tydliggörs. Förvaltningen menar dock att det inte är en uppgift för staden att framtinga sådan information utan att ansvaret ligger hos utövarna. Vad gäller utövare inom stadens organisation har de att följa ambitionsnivån i miljöprogrammet. Miljöförvaltningen, för egen del, tillhandahåller inte sådan information om utövare. Det är viktigt att vi värnar om vår integritet och inte agerar på sätt som kan leda till misstanke om att otillbörligt gynna vissa utövare framför andra. Därför är vår information faktabaserad och neutral ur ett utövarperspektiv.

Vad sedan gäller upphandlingssituationen anges stadens handlingsram av bestämmelserna i lagen om offentlig upphandling, rådgivning och information från nämnden för offentlig upphandling, stadens upphandlingspolicy och miljöprogrammet. I miljöprogrammet finns det t.ex. särskilt angivet följande mål för staden:

1.1 Staden arbetar systematiskt för att minska miljöbelastningen från egna och upphandlade transporter

2.2 Andelen ekologiska livsmedel som staden köper in är minst 15 procent

3.2 Upphandlad el i stadens egna verksamheter bör uppfylla kraven för miljömärkning

Inom dessa ramar ställer förvaltningen de miljökrav vi bedömer vara möjliga vid alla upphandlingssituationer. Miljöaspekter är viktiga i stadens upphandlingar men området är starkt lagreglerat vilket medför att vi därutöver inte har några möjligheter

att föra in nya krav eller villkor rörande utövares miljöprofil eller miljöarbete. Upphandlingar inom trygghetssystemet förekommer såvitt förvaltningen känner till inte.

Trafik- och renhållningsnämnden

Trafik- och renhållningsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 12 juni 2007 att som svar på motionen återropa utlåtandet från trafikkontoret.

Trafikkontorets tjänsteutlåtande daterat den 21 maj 2007 har i huvudsak följande lydelse.

Trafikkontoret delar motionärens uppfattningar. Kontoret anser att staden behöver en större mångfald och fler företagare. I arbetet med att utveckla valfriheten är det angeläget att stockholmarna har möjlighet att bedöma företagens miljöarbete för att därigenom kunna välja miljövänliga alternativ. Detta förutsätter att information om de olika leverantörernas miljöarbete är lättillgängligt.

Företag konkurrerar redan i dag genom att redovisa och marknadsföra miljövänliga alternativ. Denna konkurrens kan förstärkas genom stockholmarnas krav och ge ökad tyngd åt miljöfrågor.

Valfrihetssystemen avser val av förskolor, skolor, gymnasier, äldreomsorg mm. Trafikkontorets verksamhet ligger utanför dessa system. Det är dock angeläget att konstatera att kontoret bedriver ett aktivt miljöarbete i samband med upphandlingar. Miljöledningssystemutvärderas och kontoret ställer ett antal miljökrav i samband med upphandling.

Utbildningsnämnden

Utbildningsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 30 maj 2007 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remiss ”Använda marknadskrafter för en bättre miljö i stadens upphandlings- och valfrihetssystem.”

Reservation anfördes av vice ordföranden Roger Mogert m fl (s), ledamoten Inger Stark (v) och ledamoten Anna Fredriksson (mp), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ordföranden Lotta Edholm m fl (fp), ledamoten Cecilia Brinck m fl (m), ledamoten Nina Ekelund (kd) och ersättaren Helen Törnqvist (c), *bilaga 1*.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 3 april 2007 har i huvudsak följande lydelse.

Gymnasieskolor är inte sinsemellan lika verksamheter i det avseende att de driver utbildning med varierande utbildningsutbud och profil. Vid elevers val av gymnasieut-

bildning är det skolans profil och utbildningsutbud som styr elevens val. Det är inte troligt att en elev väljer bort en skola med en viss utbildning utifrån skolans eventuella miljöarbete.

Förvaltningen är inte emot att skolorna informerar om eget miljöarbete vid t ex val av skola, utan alla initiativ bör uppmuntras och spridas. Informationen kan dock vara mer av karaktären hur en miljöintresserad elev kan engagera sig i skolans miljöarbete, t ex initiera och driva på miljöarbetet inom ramen för Grön flagg. Grön Flagg är Sveriges största miljöutmärkelse anpassad för skola och förskola. Den gröna flaggan är det synliga beviset på att man i den dagliga verksamheten prioriterar ett handlingsinriktat miljöarbete och verkar för en hållbar utveckling. I arbetet med Grön flagg deltar såväl elever som personal vid skolan ifråga.

Som offentlig verksamhet kan de kommunala gymnasieskolorna enligt LOU ställa krav på miljömärkta kemikalier vid upphandling av städtjänster, samt ställa krav på ekologisk odlad mat vid upphandling av skolmåltider. Det bör vara naturligt att skolorna använder sig av dessa möjligheter vid upphandling. Inom detta område kan staden genom utbildning och informationsinsatser medverka till att fler använder sig av denna möjlighet.

I förvaltningens upphandling av utbildning, främst vuxenutbildning och SFI, kan inga miljökrav ställas enligt LOU. Dock kan förvaltningen skaffa sig en bild av företagets eventuella miljöarbete i förfrågningsunderlaget. Förvaltningen är tveksam till om det behövs information till de studerande vid val av vuxenutbildning och SFI.

Stadsdelsnämnden Enskede-Årsta-Vantör

Stadsdelsnämnden Enskede-Årsta-Vantör beslutade vid sitt sammanträde den 21 maj 2007 att åberopa förvaltningens tjänsteutlåtande som yttrande till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av vice ordföranden Magnus Dannqvist m.fl. (s), ledamöterna Rosa Lundmark (v) och Jonas Eklund (mp) till förmån för eget förslag till beslut, *bilaga 1*.

Stadsdelsförvaltningen Enskede-Årsta-Vantörs tjänsteutlåtande daterat den 7 maj 2007 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att en större mångfald och fler företagare behövs i staden. I arbetet med att utveckla valfriheten i staden är det viktigt att stockholmarna har möjlighet att välja miljövänliga alternativ och att information om de olika utövarnas miljöarbete är lättillgängligt. Medborgarna har idag en allt större kunskap om vikten att göra val som är positiva ur miljösynpunkt och får bland annat genom massmedia en allt intensivare information om detta.

Näringslivet konkurrerar redan i dag i hög grad genom att visa upp hur långt företaget kommit inom miljöområdet, vilket förvaltningen bland annat märkt i arbetet inför Stockholms stads miljödiplomering av företag. I förfrågningsunderlag vid upphandling av varor eller tjänster finns i de flera fall frågor om företaget är certifierade enligt ISO 14001, EMAS eller kan visa upp annat dokumenterat och systematiskt miljöarbete.

Det är viktigt att utnyttja denna marknadskraft när valfriheten ökar och förvaltningen ställer sig därför positiv till att nämnderna får i uppdrag att på lämpligt sätt underlätta för medborgarna att själva kunna välja miljövänliga alternativ vid all upphandling i konkurrens och i valfrihetssystemen.

Stadsdelsnämnden Östermalm

Stadsdelsnämnden Östermalm beslutade vid sitt sammanträde den 14 juni 2007 godkänna och överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Reservation anfördes av vice ordföranden Rolf Lindell m fl (s) och ledamoten Marion Sundqvist (mp) till förmån för eget förslag till beslut, *bilaga 1*.

Stadsdelsförvaltningen Östermalms tjänsteutlåtande daterat den 28 maj 2007 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen delar motionärens synpunkter om att utveckla valfriheten och mångfalden beträffande företagandet i Stockholm. Ökad information till brukare och medborgare innebär såväl större valfrihet som bättre påverkansmöjligheter. Förhållningssättet till miljön bör vara en självklar ingrediens i detta arbete, särskilt som det stämmer väl överrens med stadens strävan efter ökad resurseffektivitet.

En initial svårighet kan vara att på ett enhetligt och för brukaren begripligt och jämförbart sätt presentera utövarnas miljöprofil och miljöarbete. För utövaren innebär det att ett förbättringsarbete måste bedrivas inom miljöområdet samt uppföljning och utvärdering måste ske. Ett gott exempel på hur detta kan genomföras är den miljödiplomerings som hundratals Stockholmsföretag genomfört de senaste åren via Stockholm stads miljödiplom. Företagen har med en rimlig insats nått ett systematiskt miljöarbete med goda miljöresultat, vilket i många fall medfört konkurrensfördelar. Även flera av stadens egna verksamheter har miljödiplomerat sig. Skolor och förskolor kan certifiera sig enligt Grön Flagg, vilket är särskilt anpassat för deras verksamhet.

RESERVATIONER M.M.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Reservation anfördes av vice ordföranden Åsa Romson (mp) med hänvisning till sitt yrkande enligt följande.

1. Bifalla motionen
2. därutöver anför följande.

”Förvaltningens förslag är ett avslag på motionen och man hänvisar till att lagregeringen på upphandlingsområdet försvårar att upphandlade varor och tjänster inkluderar miljöinformation för brukarna. Vi menar att det är fullt möjligt med nuvarande lagstiftning att säkerställa att miljöinformation kan ges i de situationer som vi tror motionären syftar på. Miljöpartiet ser ingen anledning att stadens medborgare inte ska få relevant miljöinformation om de tjänster och varor som de brukar inom kommunal eller upphandlad verksamhet. Problemet är snarare än lagstiftningen att den borgerliga majoriteten politiskt motsätter sig att använda miljöinstrumentet i upphandlingar trots att detta visat sig vara en viktig väg både till teknikutveckling på miljöområdet förbättring av verksamheter.”

Reservation anfördes av ledamöterna Eva Louise Erlandsson Slorach (s), Malte Sigemalm (s), Ulla Jöhnk (s), Godfrey Etyang (s) och tjänstgörande ersättaren Tina Kratz (v) med hänvisning till sitt yrkande enligt följande.

1. I huvudsak bifalla förvaltningens förslag till beslut
2. tillstyrka motionärens förslag
3. därutöver anför följande.

”Motionen tar upp en viktig fråga, nämligen värnandet om vår gemensamma miljö och frågan om hur staden använder sina resurser för att skapa en utveckling med så liten miljöpåverkan som möjligt.

Motionären uppmärksammar möjligheten att använda stadens upphandlingar som instrument för att påverka vårt samhälles miljöpåverkan i positiv riktning. Det är glädjande att konstatera att miljöförvaltningen i sina upphandlingar söker påverka samhället i en riktning mot mindre miljöpåverkan, men det bör ske i alla upphandlingar. Av denna anledning bör stadens upphandlingspolicy förändras så att alla nämnder åläggs att ta till vara denna möjlighet.

Motionären lyfter vidare de möjligheter staden har att - efter att man avhämtat sig möjligheten att påverka verksamheten direkt eller genom upphandling, och alltså bara har finansieringsansvaret kvar – underlätta för medborgare och privatpersoner att göra ett miljövänligt val.

Det som kvarstår är då, vilket motionären också tar upp, information. Det vore önskvärt om stadens Miljöcentrum för företagande kunde fortsätta sin verksamhet eftersom stadens information, i det fall motionen tillstyrks, bör bygga på kriterier som är fria från påverkan av de marknadskrafter som informationen är tänkt att påverka.

Motionären anger heller inte några skäl till varför det bara är miljöhänsyn som staden ska använda skattemedel för att, så att säga, ”leda in” marknadskrafterna mot. Även sociala mål och anti-diskrimineringsmål är önskvärda och målsättningar på dessa områden är i allra högsta grad viktiga att uppnå.

Till sist kan det finnas skäl att påpeka att det inte finns någon logisk eller empirisk koppling mellan valfrihet för medborgarna och upphandling, avknoppning eller utmaningsrätt. Inom en rad icke upphandlade eller avknoppade verksamheter finns idag valfrihet. Inom en rad upphandlade och avknoppade verksamheter finns ingen valfrihet.

Utmaningsrätten innebär sakligt sett ingen valfrihet för medborgare, utan snarare för verksamhetsutövare och företag som kan välja att utmana. Medborgare kan tvärtom ha valt en verksamhet, som sedan utmanas och får ny utövare med ny inriktning. Valfrihet är positivt och kan bidra med att skapa dynamik inom ett verksamhetsområde när brukare har ytterligare en möjlighet att ge uttryck för sin uppfattning. När valfriheten istället blir utförarens vänds så att säga relationen och det är tveksamt om det finns någon positiv dynamik i det som följer.

Valfriheten bör dessutom utformas på ett sätt som inte slår undan grundvalen för hela verksamheten. Då blir den kontraproduktiv och det du kan uppnå med ditt val är att bli den som förlorar minst, snarare än den som påverkar en verksamhet man brukar i en positiv riktning. Tyvärr tycks den borgerliga majoriteten drivas mer av ideologiskt motiverad privatiseringslust och mindre av omsorg om verksamheterna, brukarna eller skattekollektivet i dessa frågor.”

Utbildningsnämnden

Reservation anfördes av vice ordföranden Roger Mogert m fl (s), ledamoten Inger Stark (v) och ledamoten Anna Fredriksson (mp) med hänvisning till eget yrkande enligt följande.

”Vi reserverar oss mot nämndens beslut då vi yrkade att nämnden skulle besluta Att förvaltningens förslag avslås

att ge förvaltningen i uppdrag att i enlighet med nedanstående ta fram riktlinjer för utbildningsnämndens upphandlingar så att sociala krav och miljökrav säkerställs

samt att som svar på remissen anföra:

Den nya upphandlingspolicyn innehåller, milt uttryckt, få sociala krav eller miljökrav. Dock tolkar vi tjänsteutlåtandet som att de upphandlade enheterna kan bestämma sig för att ställa krav om de är proportionella, affärsmässiga samt uppföljningsbara.

Stockholms stad är en stor upphandlare och därmed en viktig aktör på marknaden. Det offentliga ska handla vitt. Att därför i uppdragsavtal skriva in villkor som ger rätt att kontrollera de sociala villkoren och förbjuda svartarbete enligt upphandlingsavtalet för stadens räkning är en bra väg att gå för att använda stadens makt som upphandlare. Ser man bara till det lägsta priset i upphandlingar så inser nog alla det finns en stor risk för social dumping, det vill säga att anbudspriserna pressas genom att lönekostnaderna sänks. Det borde vara en självklarhet att staden i upphandlad verksamhet verkar för att säkerställa en god arbetsmiljö och rimliga anställningsvillkor för personalen. Vi anser att detta bör ske enligt den, under förra mandatperioden, testade ”Vita jobb- modellen”.

Vi har naturligtvis ett ansvar för att se till att skattepengar används effektivt, men också för att se till att fattiga människor i andra länder inte exploateras och utnyttjas i vårt namn. Rättvisemärkt/Fairtrade är en etisk märkning som garanterar konsumenten att de mänskliga rättigheterna har varit i fokus under varans framtagning. Rättvisemärkt bidrar till att arbetare och odlare får skäligt betalt för det arbete de utför, att barnarbete motverkas, att organisationsrätten främjas, att diskriminering på grund av kön, tro eller hudfärg motverkas samt att ekologiskt odlade uppmuntras. Vi anser att krav på rättvisemärkning ska ställas.

Som ett led i stadens anti- diskrimineringsarbete är det också väldigt viktigt att tillämpa anti- diskrimineringsklausuler. Avsikten är att förmå leverantörer att vidta åtgärder för att förebygga och motverka diskriminering. Ett grundläggande krav ska vara att följa gällande diskrimineringslagstiftning. Vi anser att en anti- diskrimineringsklausul alltid ska finnas med när staden upphandlar.

Utöver detta bör staden fortsätta det viktiga arbetet med att ställa miljökrav vid upphandlingar. Miljökraven som ställs ska syfta till att uppnå kraven i stadens nuvarande miljöprogram.

Genom att ställa sociala krav och miljökrav vid stadens upphandlingar kan stadens upphandlingar bli ett kraftfullt redskap för att driva på mot ekologisk hållbarhet och en socialt rättvis utveckling.”

Särskilt uttalande gjordes av ordföranden Lotta Edholm m fl (fp), ledamoten Cecilia Brinck m fl (m), ledamoten Nina Ekelund (kd) och ersättaren Helen Törnqvist (c) enligt följande.

”Miljömedvetenheten hos ungdomar ökar. Ungdomsbarometern 2007 visar att ungdomar mellan 15 och 24 år har en allt större vilja att förändra konsumtionsvanor för att handla miljövänligt. På liknande vis som varor i handeln miljömärks kan staden tillhandahålla information som möjliggör för brukarna att göra miljömedvetna val.

Stockholmarnas valfrihet skulle kunna vidgas genom att serviceguiden på stadens hemsida utvecklas med miljöprofil som en särskild sökparameter.

Skolornas miljöarbete som exempelvis grön flagg, källsortering, energieffektivisering och miljöskonsam städning skulle på det viset kunna premieras. Vi ser därför positivt på motionärens förslag. Skolans huvuduppdrag är dock att förmedla kunskap, varför information om varje skolas pedagogiska profil och kvalitet bör ha högst prioritet i stadens brukarinformation.”

Stadsdelsnämnden Enskede-Årsta-Vantör

Reservation anfördes av vice ordföranden Magnus Dannqvist m.fl. (s), ledamöterna Rosa Lundmark (v) och Jonas Eklund (mp) till förmån för eget förslag till beslut enligt följande.

- ”1. Stadsdelsnämnden åberopar nämndens tjänsteutlåtande som svar på remissen.
- 2 Därutöver anføres.

I alla verksamheter som staden finansierar ska det självklart finnas lättillgänglig information om tjänsternas miljöpåverkan och utförarnas miljöarbete, så att brukarna lättare kan väga in de faktorerna i sitt val av utförare. Information ska finnas om både kommunala och privata utförare.

Staden bör underlätta för småföretagen att miljöanpassa sin verksamhet, t ex genom att fortsätta med miljödiplomeringen inom Miljöcentrum för företag, som nämns i tjänsteutlåtandet. När staden kraftigt skär ner sitt miljöarbete och sin egen miljökompetens finns det tyvärr risk att det mest blir storföretag som har möjlighet att få tydliga bevis på sitt miljöarbete.

Att brukarna i ett kundvalssystem får hjälp att välja miljövänligt betyder inte att staden kan avsäga sig sitt eget ansvar att ställa miljökrav på utförarna för att få delta i systemet. Staden måste utnyttja sin makt som stor upphandlare och själv ställa relevanta krav i alla upphandlingar av varor och tjänster för att driva på mot en ekologiskt och socialt hållbar utveckling.”

Stadsdelsnämnden Östermalm

Reservation anfördes av vice ordföranden Rolf Lindell m fl (s) och ledamoten Marion Sundqvist (mp) till förmån för eget förslag till beslut enligt följande.

- ”Stadsdelsnämnden föreslås besluta
Att i huvudsak godkänna förvaltningens svar på remissen, samt
Att därutöver anföras följande

Den nya upphandlingspolicyn innehåller få sociala krav eller miljökrav. Genom att ställa miljökrav och sociala krav vid upphandlingar kan stadens upphandlingar bli ett kraftfullt redskap för att driva på mot ekologisk hållbarhet och en social rättvis utveckling. De nya poicyna visar på en klar ambitionsminskning jämfört med den politik som socialdemokraterna tillsammans med vänstern och miljöpartiet drev under den förra mandatperioden, både vad gäller sociala krav och miljöhänsyn.

Vi har givetvis ett ansvar för att se till att skattepengar används effektivt, men också för att se till att fattiga människor i andra länder inte exploateras och utnyttjas i vårt namn. Rättvisemärkt/Fairtrade är en etisk märkning som garanterar konsumenten att de mänskliga rättigheterna har varit i fokus under varans framtagning. Rättvisemärkt bidrar till att arbetare och odlare får skäligt betalt för det arbete de utför, att barnarbete motverkas, att organisationsrätten främjas, att diskriminering på grund av kön, tro eller hudfärg motverkas samt att ekologiskt odlande uppmuntras. Vi anser att krav på rättvisemärkning ska ställas.

Syftet med såväl upphandlad som icke-upphandlad verksamhet som staden har ansvar för är givetvis att stadens invånare ska få bästa möjliga service och kvalitet till lägsta möjliga kostnad. Det kan dock inte accepteras att kostnaden sänks genom att personalens arbets- och anställningsförhållanden i entreprenaden är sämre än de som erbjuds stadens anställda. Upphandlingar ska sträva efter att garantera konkurrens på lika villkor.

Staden kan ta sitt ansvar för personalens anställningsförhållanden hos leverantörer genom att ställa krav i samband med upphandlingar. För att passa den svenska arbetsmarknaden anser vi att dessa krav bör ställas med utgångspunkt i kollektivavtalen, lämpligen enligt den så kallade "Vita jobb-modell" som har prövats framgångsrikt av staden."

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Motioner

2007:11

2007:11

Motion av Per Ankersjö (c) om användande av marknadskrafterna för en bättre miljö i stadens upphandling och valfrihetssystem

Dnr 125-1163/2007

Den nya majoriteten efter valet 2006 har inlett ett arbete med att utveckla valfriheten i staden. Centerpartiet stödjer denna inriktning och ser positivt på att man arbetar med bland annat avknoppning och utmaningsrätt. Vi behöver en större mångfald och fler företagare i Stockholm. Om konkurrensutsättningen görs rätt innebär den också både resurseffektivitet och bättre påverkansmöjligheter för medborgarna. Viktigt är dock att inte glömma stockholmarnas rätt att kunna välja miljövänliga alternativ.

Jag är övertygad om att stockholmarna vill ha en bättre miljö. Därför är det viktigt att utnyttja denna marknadskraft. Det ska vara lätt som miljömedveten brukare och medborgare att informera sig om de olika utövarnas miljöprofil och miljöarbete.

I förslaget till stadens upphandlingspolicy som antas av KF i mars 2007 står att det "är möjligt för staden att ställa krav på miljöhänsyn vid upphandlingar inom olika områden." I policyn för konkurrens och valfrihet som antas vid samma tillfälle understryks vikten av information till brukare och andra.

Dessa utgångspunkter kan man arbeta vidare med. Exempelvis skulle man kunna kräva information om utövarns miljöprofil och miljöarbete vid all information från staden till brukare och andra medborgare på webbsidor och i andra sammanhang. De som då är svaga på miljösidan blir därmed inte uteslutna från processen men får sannolikt ett sämre läge när stockholmarna ska välja.

Jag föreslår kommunfullmäktige besluta följande

1. När staden vid valfrihetssituationer förmedlar information om privata och kommunala utövare, ska informationen alltid innehålla information om miljöprofil och miljöarbete.
2. Samtliga nämnder får i uppdrag att på lämpligt sätt beakta medborgarnas möjligheter att själva kunna välja miljövänliga alternativ vid all upphandling i konkurrens och i valfrihetssystemen.

Stockholm den 26 mars 2007

Per Ankersjö